

TIZIANO TERZANI

NOAPTE BUNĂ,
DOMNULE LENIN

Patruzeci și șapte de fotografii ale autorului

Traducere din limba italiană de
Marina Elena Loghin

Editura Seneca

Titlu original: BUONANOTTE, SIGNOR LENIN. QUARANTASETTE
FOTOGRAFIE DELL'AUTORE de Tiziano Terzani
Longanesi & C. © 1992 - Milano

© Editura Seneca Lucius Annaeus, 2022, pentru ediția în limba română

Corector: Elena Bițu
Machetare: Mariana Răbincă
Coordonator: Anastasia Staicu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TERZANI, TIZIANO

Noapte bună, domnule Lenin. Patruzeci și șapte de fotografii ale autorului /
Tiziano Terzani; trad. din lb. italiană de Marina Elena Loghin. - București
Index

ISBN 978-606-8847-05-4

I. Loghin, Marina Elena (trad.)

821.131.1

94

Tipar: Imprimeria Arta Grafică

© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate Editurii Seneca Lucius Annaeus. Nicio parte din această lucrare nu poate fi reprodusă, stocată sau transmisă sub indiferent ce formă fără acordul prealabil scris al editurii.

PREZENTARE

În august 1991, Tiziano Terzani – care în luna februarie a anului anterior avusese prilejul să viziteze Insulele Kurile și Sahalin, avanpost extrem al Uniunii Sovietice – începe, ca membru al unei expediții sovieto-chineze, o călătorie lungă pe fluviul Amur ca să observe de aproape situația țării în cele mai îndepărtate zone asiaticе.

Vestea loviturii de stat anti-Gorbaciov de la Moscova, tocmai ajunsă la acele latitudini îndepărtate, îl determină să facă imediat, și de data asta singur, lungul drum cu avionul și automobilul care, prin Siberia, Asia Centrală și Caucaz, care îl va duce în două luni până în capitală. După cum ușor se poate intui, experiența este excepțională prin deplinătatea și complexitatea ei, nemaivorbind de momentul particular în care are loc: căderea comunismului, falimentul definitiv al realismului socialist, dezvoltarea opoziției, primii pași spre autonomia diferitelor republici, periculoasele impulsuri ale naționalismelor și renașterea islamului. Totul într-o fierbere de umanitate pitorească și ingenioasă, de deziluzii și de noi utopii, de speculații și de subiectivisme. Cu ajutorul a circa cincizeci de fotografii făcute de autor ni se deschide astfel o priveliște extraordinară, care poate fi interpretată și ca ghid al noilor republici, de-acum ținte ale oamenilor de afaceri și ale turiștilor ceva mai aventuroși decât de obicei. Variată prin diversitatea experiențelor și a abordărilor, unificată prin cunoștințele, competențele, spiritul de observație și cel critic ale autorului, cartea are un alt fir călăuzitor: figura lui Lenin, care inspiră titlul. Din popas în popas călătoria se încheie cu o vizită la mausoleul din Piața Roșie unde și astăzi se păstrează trupul tatălui URSS.

TIZIANO TERZANI se naște la Florența în 1938 și timp de treizeci de ani trăiește împreună cu soția și cu cei doi copii în Asia. Corespondent al săptămânalului german *Der Spiegel*, locuiește la Singapore, la Hong Kong, Beijing, Tokyo, Bangkok și New Delhi, de unde colaborează și cu *Repubblica*, *L'Espresso* și *Corriere della Sera*. În perioada trăită în Asia publică multe cărți,

toate editate de Longanesi și traduse în alte limbi, cu subiecte despre marile evenimente al căror martor este: *Piele de leopard și Giai Phong! Eliberarea Saigonului*, despre războiul din Vietnam; *Poarta interzisă*, despre China de după Mao; *Noapte bună, domnule Lenin*, despre căderea Uniunii Sovietice. Volumul *În Asia* adună cea mai bună corespondență din țările Orientului. În 1995 își publică considerațiile despre încotro se îndreaptă lumea în cartea *Un ghicitor mi-a spus*; în 2002 apare *Scrisori împotriva războiului*, volum care avertizează despre pericolul folosirii violenței pentru supraviețuirea omenirii. În ultima lui carte, *Încă o tură de carusel*, Tiziano Terzani își pune întrebări finale despre sensul existenței.

Moare la Orsigna în iulie 2004. În 2006 apare postum *Sfârșitul mi-e început*, carte îngrijită de Folco Terzani; în 2008, *Fantasme. Scrisori din Cambodgia*, cu un text de Angela Terzani Staude; în 2010, *O lume care nu mai există*, fotografii și texte alese de Folco Terzani.

Marea popularitate a lui Terzani, prețuirea din ce în ce mai mare din partea unui public extrem de vast sunt un omagiu adus nu numai scriitorului, ci și unei vieți dedicate cu pasiune înțelegerii și povestirii lumii, precum și forței puternice a mesajului de pace.

Din 1999 i-a fost dedicat site-ul internet www.tizianoterzani.com.

După cartea *Sfârșitul mi-e început* a fost făcut filmul cu același titlu interpretat de Elio Germano și Bruno Ganz.

În memoria tatălui meu, *care visa*

0 calatorie

neasteptata

Cum deseori se întâmplă cu cele mai frumoase aventuri din viață, și această călătorie a început din întâmplare. În februarie 1991 reușisem să obțin o viză pentru Kurile, insulele de la capătul lumii, ultim hotar al imperiului sovietic, „Teritoriile de Nord“, cum le numește Japonia care le revendică pentru sine cu încăpățănare. În acele insule extrem de îndepărtate, învăluite în eterne bancuri misterioase de ceață, aflate în mijlocul Oceanului Pacific, petrecusem aproape o lună, fascinat de o natură incredibilă, sălbatică, cu munți plini de gheață și cu lacuri care fierb, implicat în destinul acelei rase extraordinare de bărbați și femei care au venit aici, cei mai mulți din Rusia, cu gândul de a-și construi un avanpost al socialismului și acum, dezorientați de finalul aceluia vis, părăsiți, gata să-și încheie conturile cu viețile lor risipite, fără o patrie în care să se întoarcă, fără o istorie cu care să se mândrească, dar pe piele cu toate semnele sacrificiilor și durităților pe care nimeni nu mai e dispus să le recunoască.

Kurilele, asemenea lungii călătorii întreprinse cu un an în urmă în insula Sahalin, făcute nu întâmplător cu prilejul centenarului vizitei lui Cehov, mă puseseră în fața acelei experiențe umane care de ani de zile, în diferite părți ale Asiei, m-a implicat: falimentul socialismului, văzut prin ochii celor care au crezut în el sau ai celor care i-au fost victime – și unii, și alții acum egali, printre ruinele acestui dezastru, să împartă mizeria comună.

„Siberia. Siberia. Aici, da, ai să vezi vieți risipite!“, îmi spunea un tânăr ziarist de la *Komsomolskaia Pravda* din Moscova, pe care l-am întâlnit întâmplător în Kunașir, una dintre cele patru insule sovietice pe care japonezii le-ar vrea din nou pentru ei. Și, din una într-alta, acolo s-a născut ideea unei călătorii, a ceva deosebit de făcut împreună în Siberia. După câteva luni mi-a sosit propunerea: să particip la o expediție de-a lungul fluviului siberian Amur care marchează granița între Uniunea Sovietică și China; de la izvoare la vărsare, circa 4 350 de kilometri de-a lungul uneia dintre cele mai întinse frontiere din lume, dar una dintre cele mai sensibile, una dintre cele mai îndepărtate. O călătorie pe apă cu popasuri pe cele două maluri. Ceilalți

membri ai expediției: trei ziariști sovietici și trei chinezi de la un cotidian din Beijing. Nu era tocmai ce-mi doream, însă gândul de a parcurge zone faimoase la începutul secolului pentru romantismul lor, când Amur era calea de comunicație cea mai directă între Japonia și Rusia, gândul că aș fi unul dintre primii străini care străbate regiuni care, din cauza victoriei comuniste în China în 1949 și cu atât mai mult a disputei chino-sovietice din anii 1960, au fost închise pentru vizitatori zeci de ani, mă atrăgea. În orice ca, expediția îmi dădea un bun motiv ca să o iau iar din loc, să simt din nou acea plăcere unică pe care numai împătimiții de călătorii o înțeleg, acea senzație de libertate care te cuprinde când ajungi în locuri unde nu cunoști pe nimeni, despre care doar ai citit în cărțile altora, acea plăcere incomparabilă pe care o ai când cauți să cunoști personal și să înțelegi.

Așa că, la începutul lui august, de la Bangkok, unde trăiesc acum, am plecat spre nord, cu bagajul acela foarte sumar cu care – am descoperit – pot funcționa oriunde: un sac pe umăr cu „biroul“ meu – un calculator, o imprimantă, bătrânul meu aparat Leica M2 cumpărat la Saigon în aprilie 1975 de la un hoț care tocmai îl furase de la un american care se retrăgea – și o geantă de mână cu un rând de haine și pantofi sport pentru cei patru, cinci kilometri de alergare cotidiană, pe care îi fac ca să-mi mențin suflul, având în vedere că în profesia asta a mea de ziarist, deși electronizată, a fi în stare să faci un salt și să o iei la goană încă poate fi o chestiune de importanță *vitală*.

Mă așteptam să fiu plecat două săptămâni. Am fost două luni. Credeam că mă duc pur și simplu pe un fluviu în jos spre capătul geografic al imperiului sovietic și, în schimb, m-am trezit călătorind până la capătul istoric al aceluia imperiu.

Când, în zorii zilei de 19 august, la Moscova, puciștii au transmis comunicatul prin care era destituit Gorbaciov și toată puterea era preluată de juntă, pe fluviul Amur, pe care călătorea vaporul meu, era ora 13 și 42 de minute, atât de mare este diferența de fus orar la opt mii de kilometri de capitală. Aceași voce care exact în clipa aceea dădea știrea pentru două sute șaptezeci de milioane de cetățeni sovietici a răsunat și în difuzoarele metalice ale vasului, iar eu am trăit acele minute extrem de încordate prin emoția echipajului și a membrilor sovietici ai expediției.

Deși eram cufundat în absoluta, pacifica indiferență a fluviului și a naturii înconjurătoare, imediat m-am lămurit că știrea aceea marca o cotitură nu numai pentru Uniunea Sovietică, ci și pentru restul lumii și m-a apucat febra aceea ciudată care îi atinge pe cei care fac meseria mea de fiecare dată când

Istoria trece pe lângă noi și nu putem rezista dorinței de a ne ține după ea, de a o urmări, chiar și numai pentru a-i putea povesti un detaliu.

Astfel, când am ajuns cu expediția în orașelul Nikolaievsk, de la gurile Amurului, la capătul oriental al continentului sovietic, am părăsit grupul și am luat-o singur la drum, cu gând să văd ce însemna povestea de la Moscova pentru oameni din provincie, ce schimbări provocau în diferitele republici evenimentele extraordinare din capitală. Am mers pur și simplu spre vest, poposind în Siberia și traversând apoi Asia Centrală. Acolo, vizitând una câte una republicile care în cenușa imperiului de declarau independente, am văzut explozia unui naționalism nou și periculos, am văzut primele expresii de vitalitate ale acelei forțe vechi care este islamul, destinat să joace din nou un rol foarte important în acea parte de lume.

În marșul ăsta spre Vest, parțial parcurs invers pe Drumul Mătăsii, m-am dus să văd locurile istoriei și să caut rădăcini ale unor conflicte vechi care, reprimare zeci de ani de regimul totalitar comunist, acum explodează iar înfricoșător printre oamenii din acele regiuni. Am vrut să mă duc în Samarkand și în Buhara, orașe ale căror nume au avut întotdeauna în memoria mea un ecou atrăgător și unde azi istoria de acum multe secole iese iar puternic la lumină.

Din Asia Centrală am trecut în republicile din Caucaz, unde sfârșitul regimului represiv sovietic și redobândirea libertății se exprimă prin diferite războaie civile care domină acum viața de zi cu zi a oamenilor. Ca să-mi fac o părere despre această situație nouă am traversat liniile periculosului front care îi divide pe azeri de armeni și baricadele mai puțin riscante și mai teatrale care despart în Georgia armatele guvernului de cele ale opoziției.

A călători azi în țara aia, care până cu puțin timp în urmă era extrem de rigidă Uniune Sovietică, e destul de ușor. Dacă ai dolari în buzunar și multă răbdare poți să te duci oriunde. În aceste două luni am luat zeci de avioane – deseori cu sufletul la gură –, m-am deplasat cu trenul, cu elicopterul, cu vaporul, cu mașina. Altădată, ca în orice altă țară totalitară, trebuia să ai o viză specială pentru fiecare localitate sovietică pe care voiai să o vizitezi. Teoretic încă este așa, dar azi mereu găsești pe cineva dispus să scrie ceva de mână pe o bucată de hârtie și să pună o ștampilă. Corupția e larg răspândită și un călător se poate folosi de ea ca să-și atingă scopul. Al meu era să nu mă oprească ceva, să merg din oraș în oraș, să văd, să vorbesc cu oamenii, să fac însemnări în carnețelele mele și, seara, să le amplific și să le transfer în calculator.

Deseori era de ajuns să am un fir de urmat ca să înțeleg lumea. În cei cinci ani petrecuți în Japonia, odată, câinele nostru Baoli a fugit de acasă. Mi-au trebuit trei zile să-l gășesc în eficientul labirint birocratic japonez însărcinat cu asemenea treburi, dar în final am avut senzația că, încercând să-mi caut câinele, înțelesesem aspecte ale acelei țări la care altfel nu aș fi ajuns. De data asta, călătorind în Uniunea Sovietică, căutam ceva mult mai efemer, dar și mult mai substanțial: cadavrul comunismului. Și căutarea aia m-a dus departe. Din întâmplare, pe parcursul călătoriei mi s-a întâmplat să caut săpun de ras, și m-a făcut să înțeleg ceva și această căutare. Ca să nu-mi îngreunez bagajul luasem rezervă doar pentru două săptămâni, așa că, la finalul expediției pe fluviul Amur, la Nikolaievsk, m-am trezit fără. Am vrut să-mi cumpăr, dar: „*Niet. Niet*“, nu, nu, mi-au răspuns vânzătoarele de la toate magazinele posibile din acel orașel de pe coasta Oceanului Pacific. Ei bine, de atunci, alte șase săptămâni am întreat de săpun de ras în toate celelalte țări, orașe și capitale din drumul meu. „*Niet. Niet*“ a fost răspunsul întotdeauna. Concluzia e simplă: în vara lui 1991, din cauza cine știe cărei greșeli în procesul de producție, milioane de cetățeni sovietici, și eu pe lângă ei, nu au reușit să își radă bine barba. Oricum, săpunul era unul dintre multele lucruri care lipseau din magazine în perioada aceea și de care eu, la fel ca mulți sovietici, am învățat să mă lipsesc. De exemplu, în Georgia nu existau becuri. În Uzbekistan era imposibil să cumperi topuri de hârtie. Peste tot era greu să găsești filme pentru aparatul de fotografiat.

În toate călătoriile mele anterioare în Uniunea Sovietică fusesem mereu atras de zecile de statui ale lui Lenin, mici, mari, medii, gigantice, de bronz, de marmură, de ciment, pe care le văzusem că împodobeau piețele din centrul oricărui oraș și ale oricărui sat din această imensă, dar extrem de monotonă țară. Lenin era mereu acolo, prezent peste tot cu beretă ori cu ziarul într-o mână și cu cealaltă ridicată să arate spre viitor sau pur și simplu spre orizontul gol. Soarta acelor statui a marcat această ultimă călătorie a mea. La Dușanbe, capitala Tadjikistanului, eram singurul străin când mulțimea medievală a țăranilor și a *mullab*-ilor a dărâmat, în numele lui Allah, prima statuie mare de bronz al lui Lenin din Asia Centrală; la Așgabad am ajuns în dimineața în care orașul se trezea ca să descopere că guvernul local, în timpul nopții, fără să spună nimic nimănui, fără să dea explicații, mutase statuia cea mare a tatălui Revoluției care împodobește strada principală.

Odată cu statuile alea cădea în jurul meu o lume întreagă. Incredibil! Deși într-o manieră diferită, de la un cap la altul al acestui imens continent șaptezeci

de ani de comunism se încheiau așa, în fața ochilor mei, iar emoția era uriașă. Plecasem pe vremea unei Uniuni Sovietice aflate în criză, plină de probleme, dar unde Partidul Comunist era încă la putere și unde comunismul rămânea liantul care ținea totul laolaltă. Dintr-odată mă trezeam că umblam printr-o țară unde partidul nu mai exista, printr-un sistem care, pierzând liantul, se destrăma. Comunismul mort? Un gând, până de curând, de negândit.

N-am fost niciodată comunist, însă de când tatăl meu, care era, a fost vânat de fasciști și eu l-am văzut cum se apără sărind gardul grădinii casei din Florența și fugind pe câmpuri, viața mea, într-un fel sau altul, a fost marcată de acea idee și de speranțele pe care le suscita.

„Într-o zi o să dezgropăm armele“, îi auzeam pe prietenii tatălui meu spunând când, frustrați de sărăcia de după război, de copiii care reprimau grevele, așteptau ziua revoluției lor și ordinul de a se prezenta să scoată din pereți, unde le ascuseseră, învelite în hârtie cerată, mitralierele cu care luptaseră în Rezistență.

Din fericire, revoluția aia nu a venit niciodată. Spre norocul nostru, pentru că revoluțiile sunt foarte scumpe, cer sacrificii imense și se mai și încheie cu deziluzii înspăimântătoare. Am trăit mai multe și pe toate le-am văzut cum sfârșesc rău: revoluția vietnameză, cea cambodgiană, cea chineză. Făcute toate în numele comunismului, toate sfârșite prost, în ciuda milioanele de morți și a suferințelor și sacrificiilor supraviețuitorilor, în ciuda încăpățânatei convingeri a multora că se merge spre acel viitor strălucit indicat de brațul ridicat al celui ultim profet care supraviețuise căderii tuturor celorlalte mituri ale comunismului: Lenin.

De aceea, după ce am călătorit prin toată Uniunea Sovietică, după ce am văzut nouă din cele cincisprezece republici care alcătuiau Uniunea, am vrut să mă duc până la Moscova. Nu ca să vorbesc cu experții, nu ca să-mi văd colegii sau ca să reflectez cu diplomații, ci pur și simplu ca să petrec o oră în Piața Roșie, să revin acolo de unde a început totul, să intru în mausoleul acela unde el, Lenin, a rămas zeci de ani ca simbol inspirator a tot, ca model, așa îmbălsămat, pentru toate celelalte mumii ale comunismului, de la Ho Și Min, ajuns acum în inima Hanoiului, la Mao, depus într-un sarcofag de sticlă în centrul centrului Chinei. Și, evident, inspirate după statuile lui Lenin, au apărut cele mai mari și mai grele, ale lui Kim Ir Sen în Coreea de Nord. Acum modelul a dispărut, dar supraviețuiesc copiile: vietnameze, chinezești și nord-coreene, alături de cele cubaneze, ale ultimilor comuniști din lume. Oare și ele pentru câtă vreme?

Intrând în mausoleul lui Lenin, sub privirile dure ale gărzilor care încă scrutează fiecare vizitator și îi percheziționează buzunarele și – „Ssst... Ssst“ – ordonă perempțiuni cu arătătorul la nas, ca și pașii să fie ușori și acel cadavru, învăluit în tăcere și plutitor în întuneric, să continue să inspire teamă și respect, eram bucuros fiindcă simțeam că asist la ceva ce curând nu va mai fi decât o amintire. Acolo, în fața acelui cadavru destinat de-acum și el să moară, mi-a revenit în minte întrebarea absurdă care m-a bântuit toată călătoria: cum se poate ca decenii întregi Occidentului să-i fi fost frică de această țară?

Mi-a revenit în minte și furia care m-a apucat pe parcursul acestei călătorii, câteodată, contra predecesorilor mei, ziaristi sau nu, care au trăit aici. Mi se părea că m-au trădat nepovestindu-mi cât era de săracă, de mizeră, de dezorganizată această Uniune Sovietică și cât de disperat și mizer trăia populația ei.

Încercând să evit mânia celor care mă vor urma, am să caut în paginile următoare să aștern totul pe hârtie: lucrurile văzute și simțite, reacțiile instinctive, gândurile care trec prin cap necontrolate și chiar temerile așa cum și le-a amintit pe parcurs memoria computerului meu.

Gialinda

L'Amur a Gialinda